

УДК 94(438):929(438)Падеревський
DOI 10.32461/2226-3209.4.2021.250274

Цитування:

Асталош Г. Л. Історична постать Ігнація Яна Падеревського крізь призму синтезу мистецької та політичної діяльності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 4. С. 129-133.

Astalosh G. (2021). The historical figure of Ignacy Jan Paderewski through the prism of synthesis of artistic and political activity. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 4, 129-133 [in Ukrainian].

Асталош Габрієла Ласлівна,
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри камерного
ансамблю та квартету
Лвівської національної музичної академії
імені М. В. Лисенка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5539-2713>
gabriella.astalosh@gmail.com

ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ ІГНАЦІЯ ЯНА ПАДЕРЕВСЬКОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ СИНТЕЗУ МИСТЕЦЬКОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета роботи – розкрити роль І. Я. Падеревського у реалізації патріотичних ідей незалежності Польщі крізь призму синтезу креативної і політичної діяльності. Відповідно до мети були поставлені наступні завдання: розглянути життєпис діяча в аспекті взаємодії основних сфер функціонування; визначити особистісні передумови формування національних ідей; розкрити практичну імплементацію буттєвого кредо; охарактеризувати його історичний, соціокультурний, мистецький внесок. **Методологія** дослідження. У процесі дослідження для розкриття представленої проблематики були використані такі методи: історичний (вивчення життєвого шляху); джерелознавчий (опрацювання існуючих наукових праць із дотичних питань); аналітичний та структурно-логічний (висвітлення хронологічного аспекту проблеми, осмислення специфіки напрямів діяльності); метод теоретичного узагальнення (для підведення підсумків). **Наукова новизна.** Вперше в історії української наукової думки постать І. Я. Падеревського розглянута як комплексне явище взаємодії кардинально різних сфер діяльності людини. **Висновки.** Особистість піаніста, суспільно-громадського діяча, оратора, політика, філантропа стала ключовою і у музичному, і у політичному житті Польщі кінця XIX – початку XX ст. Завдяки неймовірній музичній обдарованості, насиченій концертній практиці він виніс проблему польської національної ідентичності на світовий рівень, заручився у питаннях державності підтримкою найвпливовіших кіл. Феномен І. Я. Падеревського – у незламності духу, вірі у незалежність своєї країни, дієвості у всіх сферах свого життя, у комплексній єдності поетичного мистецтва та розсудливої політики. В європейській культурній спадщині це унікальний випадок співіснування протилежних видів діяльності людини, їх взаємного функціонування у досягненні буттєвого кредо видатної персони.

Ключові слова: І. Я. Падеревський, політична діяльність, патріотичні ідеї, мистецька спадщина.

Astalosh Gabriella, Ph.D. in Arts, Senior Lecturer, Chamber music and quartet Department, Mykola Lysenko Lviv National Music Academy

The historical figure of Ignacy Jan Paderewski through the prism of synthesis of artistic and political activity

The purpose of the article is to reveal the role of I. J. Paderewski in realization the patriotic ideas of Poland's independence through the prism of synthesis of creative and political activity. In accordance with the goal the following tasks were set: to consider the figure's biography in interaction aspect of the basic spheres of functioning; determine the personal prerequisites for national ideas formation; to reveal the practical implementation of life credo; to characterize the historical, social and cultural, artistic contribution. **Methodology.** In course of the research the following methods were used to reveal the presented problems: historical (study of the life story), source studies (elaboration of existing scientific works on related issues), analytical and structural-logical (coverage of the chronological aspect of the problem, understanding the specifics of activities), method of theoretical generalization (to summarize). **The scientific novelty.** For the first time in the history of Ukrainian scientific thought the figure of I. J. Paderewski was considered as a complex phenomenon of the interaction of human's radically different spheres of activity. **Conclusions.** The personality of pianists, public figures, orators, politicians, and philanthropists became a main in both the musical and political life of Poland in the late XIX - early XX century. Thanks to his incredible musical talent and rich concert practice, he brought the problem of Polish national identity to the world level and enlisted the support of the most influential circles in matters of statehood. Paderewski's phenomenon is in his indomitable spirit, faith in the independence of his country, efficiency in all spheres of his life, in the complex unity of poetic art and prudent politics.

In the European cultural heritage, this is a unique case of coexistence of contrasting human activities, their mutual functioning in achieving the existential credo of an outstanding person.

Keywords: I. J. Paderewski, political activity, patriotic ideas, artistic heritage.

Актуальність теми дослідження. Постать Ігнація Яна Падеревського – одна з ключових в історії Польщі першої половини ХХ ст. Водночас ця особистість посіла вагоме місце і в генезі польської піаністичної школи, стала знаковою у фортепіанному мистецтві краю. Насправді життя митця стало унікальним синтезом креативної та політичної реалізації патріотичного кредо, цілеспрямованих прагнень та зусиль у досягненні незалежності рідної країни. Саме тому, вивчаючи спадщину І. Я. Падеревського, вважаємо неможливим відокремлювати різні види діяльності цієї визначної особистості. Його життєвий шлях є неповторним прикладом втілення імплементації власних ідей у комплексній взаємодії абсолютно неспоріднених сфер функціонування людини у соціумі. На жаль, у цьому аспекті доробок зазначеної персоналії є недостатньо вивченим. Таким чином, актуальність розвідки полягає у назрілій необхідності цілісного пізнання усіх векторів діяльності І. Я. Падеревського у контексті їх єдності та впливу на формування і реалізацію ідей цього відомого політичного та культурного діяча Польщі зазначеного періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатогранна постать І. Я. Падеревського висвітлюється у науковій літературі у різних аспектах. Зокрема, біографічний ракурс для вивчення особистості обрали такі дослідники, як М. Дроздовський (2010), А. Ладижинський (2019), Ф. Пуліт (1993). Різні сфери його діяльності висвітлені у численних розвідках як українських, так і польських та інших європейських науковців. Серед музикознавців, котрі вивчали творчу спадщину митця особливий інтерес становлять праці С. Заборіна (2015), Т. Сітенко (2004) та інших. Його політичний внесок відображений у роботах О. Верещагіна та П. Григорчука (2004), В. Загурської-Антонюк (2015), І. Ярмошик (2017) тощо. Однак, в українській науковій практиці питання єдності різних видів життєдіяльності І. Я. Падеревського залишається недослідженим, тоді як саме синкретичний погляд на проблему його значимості в історії і культурі Польщі видається нам найбільш доречним.

Мета роботи – розкрити історичну роль І. Я. Падеревського у реалізації патріотичних ідей незалежності Польщі крізь призму

синтезу креативної і політичної діяльності. Відповідно до мети були поставлені наступні завдання: розглянути життєпис діяча в аспекті взаємодії основних сфер його функціонування; визначити особистісні передумови формування національних ідей; розкрити практичну імплементацію буттєвого кредо; охарактеризувати історичний, соціокультурний та мистецький внесок. У процесі дослідження для розкриття представленої проблематики нами були використані наступні методи: історичний (вивчення життєвого шляху); джерелознавчий (опрацювання існуючих наукових праць із дотичних питань); аналітичний та структурно-логічний (висвітлення хронологічного аспекту проблеми, осмислення специфіки взаємовпливів напрямів діяльності); метод теоретичного узагальнення (для підведення підсумків). Наукова новизна. Вперше в історії української наукової думки постать І. Я. Падеревського розглянута як комплексне явище взаємодії кардинально різних сфер діяльності людини.

Виклад основного матеріалу. Ігнацій Ян Падеревський (1860 – 1941) залишив по собі безцінну спадщину як мистецьку, досягнувши вершин піанізму та створивши чимало композиторських шедеврів, так й історичну, виборовши для свого рідного народу вимріяну самостійну державу. Він став одним з найвідоміших поляків у світі, користувався неймовірною популярністю як артист, його безсумнівний піаністичний авторитет у світовому контексті спричинив повагу та довіру до особи музиканта в політичних колах. Протягом життя митець майстерно та нерозривно поєднував ці сфери своєї реалізації, які були об'єднані вищою ідеєю – мрією про незалежність Польщі. «Насправді ж його постать – рідкісний випадок нерозривної єдності музично-виконавської, просвітницької і громадсько-політичної діяльності людини-патріота, борця за незалежність Польської держави та її визнання у всьому світі» [1, 100]. Здійснюючи ретроспективний аналіз його життєпису, доходимо висновків, що формування національних ідей, що згодом були практично реалізовані, пов'язані як із сімейним, так і з мистецьким вихованням юнака. Саме ці аспекти зовнішнього впливу викристалізували життєвий вектор І. Я. Падеревського.

Оточення раннього дитинства сильно позначилося на формуванні свідомості майбутнього визначного польського діяча. І по материнській, і по батьківській лінії родина, представники якої були уродженцями сучасної Вінниччини, вирізнялась глибокими патріотичними переконаннями. Сімейне оточення юнака завше підтримувало національно-визвольні рухи вільнодумних поляків не тільки ідейно, але й фізично і матеріально. Таке сміливе волевиявлення на тлі царського політичного режиму поклато відбиток на світогляді Ігнація. Надзвичайно обдарований музично юнак зробив фантастичну піаністичну кар'єру, отримавши світове визнання та повагу до своєї особистості, що дозволило йому контактувати із передовими громадськими та політичними діячами на найвищому рівні. Завдяки можливості перебувати на авансцені мистецького олімпу маестро зміг дипломатично реалізовувати свої політичні прагнення та мрії. «І. Падеревський як відомий піаніст і композитором довгий час був символом польської музики не лише у себе на Батьківщині, але й у всьому цивілізованому світі» [5, 228].

Отримавши ґрунтовну піаністичну школу у Варшавській консерваторії, вже після її закінчення у дев'ятнадцятирічному віці йому пропонують професорську посаду в закладі. З цього періоду зароджується чітке прагнення стати продовжувачем традицій Прометей польської музики ХІХ ст. – Фредеріка Шопена, вплив якого позначився не тільки у контексті творчої спадкоємності, але, насамперед, на усвідомленні соціокультурної та історичної ролі музиканта, його вищої місії проповідника національного мистецтва у світі. Роль музики цього генія, її ідейного та образного світу у формуванні романтичного світобачення І. Падеревського, безумовно, вельми значуща. Упродовж артистичного життя (а це – понад півстоліття) музикант виконував весь репертуарний спектр із творів цього автора, приклав чимало зусиль для пропаганди його композицій, здійснив потужну редакторську працю, видавши повне зібрання фортепіанної спадщини майстра. Митець здійснив величезний вклад у справу увіковічення творчості Ф. Шопена, реалізувавши це крізь призму виконавської, педагогічної, редакторської та суспільної діяльності. Музика цього автора зайняла центральне місце у концертах І. Падеревського, а його інтерпретація, яка еволюціонувала в унікальне явище в історії польського піанізму, викликала

потужний суспільний резонанс не тільки в країнах Європи, але і в США. «Падеревський у своїй шопеніані найбільш повно, всебічно розкриває зміст шопенівського мистецтва, передає його дух» [2, 23]. Він став найвідомішим польським виконавцем серед своїх сучасників.

Інтерпретація творів Ф. Шопена для зазначеного піаніста стала набагато більше, аніж просто мистецьким проектом. Глибинно вивчивши психологічний та ідейно-образний контекст композицій польського генія, він перейняв найважливіше – змістовну сутність та наповненість його музики. Як блискучий виконавець фортепіанної спадщини Ф. Шопена, І. Я. Падеревський був своєрідним мистецьким послом Польщі у світі. Сценічна ж практика цієї непересічної особистості стала плацдармом для подальшої блискучої політичної діяльності. Чітко усвідомивши та визначивши для себе роль ідей Ф. Шопена у можливості патріотичного виховання свідомого польського суспільства, здатності музики репрезентувати національну сутність та етнічну самобутність народу, юний митець вирішує і сам стати творцем музики. Він продовжує навчання з композиторського фаху у Берліні, а згодом у Відні.

Ідейно-образна наповненість авторських полотен І. Я. Падеревського цілком відображає прагнення бути послідовником мистецтва Шопена, який для Польщі став символом свободи, народним художником, національним героєм. Ігнацій Ян в центрі своєї композиторської спадщини, як і всього свого життя, ставить образ Польщі, прагнення до її волі. Найвагоміші твори цього автора – опера «Манру», фортепіанна та скрипкова сонати, фортепіанний концерт, фортепіанні варіаційні цикли, «Польська Фантазія», Симфонія «Полонія» – це яскраві картини величної історії Польщі, її безсмертних героїв, життя та побуту народу крізь призму його неповторного фольклору. Йдучи мистецькими шляхами Ф. Шопена, творчість якого була пронизана тугою за батьківщиною та романтичною мрією про її свободу, І. Я. Падеревський у своїх композиціях став переконливо про це заявляти і згодом впевнено виборювати в реальному житті на політичній арені. Життєва діяльність цієї постаті стала прикладом практичної реалізації власних переконань, комплексної взаємодії мистецької практики та політичної дієвості у боротьбі за незалежну державу. І в історію мистецтва, і в історію державотворення він увійшов як свідомий

патріот, який добре знав, любив і поважав літопис свого народу і сам його творив.

Чималий внесок митець здійснив у політичну царину, вписавши свої ім'я в історію відновленої Польщі. Успішна діяльність піаніста згодом органічно перетворилась у політичну. На піку своєї популярності виконавець збирав переповнені зали, а мистецька пропаганда переростала у палкі ораторські маніфестації унікальності нації. Переломним періодом, який остаточно скерував його до наполегливих дій, стала вимушена перерва у піаністичній кар'єрі у 1909 році, пов'язана із професійною травмою – перевантаженням руки. Цей короткий час був для І. Я. Падеревського етапним. Він вдосконалює англійську та французьку мови, активно входить до суспільно-політичного простору Європи. Першим яскравим патріотичним вчинком було замовлення пам'ятника на честь перемоги під Грюнвальдом, відкритого у Кракові. Активна участь музиканта у соціокультурному житті країни передувала політичній кар'єрі. Зростаюча популярність піаніста дедалі більше привертала увагу світової спільноти. Артист щедро ділився здобутими статками, підтримуючи своїх побратимів та фінансуючи мистецькі пам'ятки, фонди, концертні зали. За його ініціативи в різні роки були встановлення монументи К. Дебюссі в Парижі, Ф. Лісту у Веймарі, Л. ван Бетовену у Бонні, Ф. Шопену у Желязовій Волі, Т. Костюшку у Чикаго тощо.

Не менш значимою постать І. Я. Падеревського постала в історії Польської Республіки. Протягом своєї політичної діяльності він посів чимало важливих посад на високому державному рівні, а кульмінацією його активності як посадовця стало обрання у 1919 р. на пост прем'єр-міністра та міністра закордонних справ. У історіографії існує багато думок і суперечок щодо політичних позицій цієї особистості. Однак, безперечно, роль визначного діяча у формування держави стала ґрунтовною. Завдяки своїй наполегливій пропаганді у справі захисту польського народу він зумів досягнути неймовірних результатів у надскладні історичні часи.

Активне звернення до справ рідної батьківщини визначилось із початком Першої світової війни. В цей період митець здійснював масштабне турне містами США. Виступаючи на американській сцені майже щодня, він палко уболівав за рідний народ, закликав до фінансової підтримки польських військових. Завдяки гучним та щирим патріотичним промовам музикант заручився

дружньою підтримкою тогочасного президента Т. В. Вільсона, сприяв організації добровольців до польської армії, був обраний до складу новоствореного у Парижі Польського національного комітету. Він зміг об'єднати навколо себе величезне коло патріотів-однорумців по всій Європі. Так, зокрема: у Швейцарії діяч сформував Центральну Агенцію Польську, яка, розгорнувши свою діяльність, відкрила осередки у Парижі, Лондоні, Римі, Вашингтоні; в Англії – Польський Комітет порятунку; був почесним представником у Лізі Націй. Очоливши у 1919 році Міністерство закордонних прав, посадовець увійшов до складу делегації на історичній конференції у Парижі, де підписанням Версальського договору було фактично відновлено мир у Європі та в Польщі. Слава митця сягала далеко за межі музичних салонів та концертних залів. Він став символом незалежної Польщі у нелегкі роки війни.

У міжвоєнний період після виходу у відставку І. Я. Падеревський також не полишає політичної діяльності. Він переїздить спочатку до США, потім до Швейцарії, де входить до складу опозиційного об'єднання польських діячів-однорумців, котрі, зокрема, розглядають його кандидатуру на пост президента Польщі. І хоч організація не стала успішною, все ж її постулати суттєво позначились на політичному орієнтирі подальшого етапу розвитку держави.

У роки Другої світової війни відомий поляк відновлює розгорнуту політичну, громадську, патріотичну діяльність, а поряд з ними і концертну. Незважаючи на похилий вік (майже 80 років), піаніст знову дає багаточисельні концерти у США, щоб привернути увагу громадськості до важливих для нього питань у справі підтримки Польщі. Він виступає з промовами на радіо, здійснює фінансову підтримку постраждалим співвітчизникам, відроджує Фонд допомоги. Востаннє митець та незламний борець за незалежність виступить у червні 1941 року у штаті Нью-Джерсі, де за кілька днів помре від пневмонії.

Висновки. Славетна постать видатного піаніста, суспільно-громадського діяча, талановитого речника і оратора, політика та філантропа стала ключовою як у мистецькому, так і в політичному житті польського народу кінця XIX – першої половини XX ст. Феномен І. Я. Падеревського – у незламності духу, вірі у незалежність Польщі, дієвості у всіх сферах життя, у комплексній взаємодії поетичного

мистецтва та розсудливої політичної діяльності. В європейській культурній та історичній спадщині це унікальний приклад того, як геніальний піаніст, досвідчений музикант з величезним сценічним досвідом та світовою славою став політиком такого масштабу.

Стаття не вичерпує всіх питань, пов'язаних із різнобічною реалізацією І. Я. Падеревського у контексті його значення в історії та культурі Польщі. Відтак в науковій думці існує ще ряд прогалин щодо деяких аспектів його мистецької спадщини. Зокрема недостатньо дослідженим є композиторський доробок. Також цікавим є багатонаціональний аспект діяльності особистості на межі польських, українських, французьких, американських та інших джерел, оскільки життєва географія цієї постаті охоплювала чимало країн.

Література

1. Верещагіна О.Є., Григорчук П.С. Подолянин І. Я. Падеревський – визначний польський політичний та музичний діяч. Наукові записки ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Серія : Історія. Вінниця, 2004. Вип. 7. С. 100-104.
2. Заборин С. В. Шопениана Падеревського как феномен польской исполнительской культуры: автореф. дис. ... канд. искусств. 17.00.02. Санкт-Петербург, 2015. 28 с.
3. Загурська-Антонок В. Політичний внесок І. Я. Падеревського у становлення польської державності у першій половині ХХ століття. *Intermarum: історія, політика, культура*. Житомир, 2015. Вип. 2. С. 259-266.
4. Сітенко Т. Київські епізоди творчої біографії І. Падеревського. *Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського: Історія музики: нові факти та інтерпретації*. Київ, 2004. Вип. 42. С. 40-51.
5. Ярмошик І. І. Постать Ігнація Яна Падеревського в історіографічних студіях. *Житомирщина: події і люди. Науковий збірник «Велика Волинь»: матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції* (с. 224-229). Житомир, 2017.
6. Drozdowski M. M. (2010). *Działalność społeczna i polityczna Paderewskiego podczas I i II wojny światowej: Z panteonu wielkich Polaków: Ignacy Jan Paderewski. Album Międzynarodowego Towarzystwa Muzyki Polskiej im. Ignacego Jana*

Paderewskiego w Warszawie, ed. by Kazimierz Roman Czekaj Haag, pp. 15-21.

7. Ladyzynski A. (2019). Family as a place of Ignacy Jan Paderewski's upbringing. One of the creators of Polish Independence. *Czech-polish historical and pedagogical journal*, 11, 70-75. DOI: 10.5817/cphj-2019-008

8. Pulit F. (1993). *Śladami Paderewskiego*. Tarnów.

References

1. Vereshchahina, O. Y., Hryhorchuk, P.S. (2004). Podolianyn I.J. Paderewski is a prominent Polish political and musical figure. *Naukovi zapysky VДPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriiia : Istoriiia*, 7, 100-104. [in Ukrainian]
2. Zaboryn, S. V. (2015). Chopiniana of Paderewski as a Phenomenon of Polish Performing Culture. Extended abstract of candidate's thesis. *Sankt-Peterurg* [in Russian].
3. Zahurska-Antoniuk, V. (2015). I. Paderewski's political contribution to the formation of Polish statehood in the first half of the twentieth century. *Intermarum: istoriia, polityka, kultura*, 2, 259-266 [in Ukrainian].
4. Sitenko, T. (2004). Kyiv episodes of I. Paderewsky's creative biography. *Naukovyi visnyk NMAU im. P.I. Chaikovskoho: Istoriiia muzyky: novi fakty ta interpretatsii*, 42, 40-51 [in Ukrainian].
5. Yarmoshyk, I. I. (2017). The figure of Ignatius Jan Paderewski in historiographical studies. *Zhytomyrshchyna: podii i liudy. Naukovyi zbirnyk «Velyka Volyn»: materialy Vseukrainskoi naukovo-kraieznavchoi konferentsii* (pp. 224-229). *Zhytomyr* [in Ukrainian].
6. Drozdowski, M. M. (2010). Paderewski's social and political activity during World War I and II. From the pantheon of great Poles: Ignacy Jan Paderewski. *Album Międzynarodowego Towarzystwa Muzyki Polskiej im. Ignacego Jana Paderewskiego w Warszawie*, ed. by Kazimierz Roman Czekaj Haag, 15-21. [in Polish].
7. Ladyzynski, A. (2019). Family as a place of Ignacy Jan Paderewski's upbringing. One of the creators of Polish Independence. *Czech-polish historical and pedagogical journal*, 11, 70-75. DOI: 10.5817/cphj-2019-008 [in English]
8. Pulit, F. (1993). In the footsteps of Paderewski. Tarnów [in Polish].

*Стаття надійшла до редакції 08.09.2021
Отримано після доопрацювання 30.09.2021
Прийнято до друку 04.10.2021*